Slachta Margit
Nemzeti Szociálpolitikai Intézet

TOVÁBBKÉPZÉS AUTIZMUSSAL ÉLŐ GYERMEKEKKEL, FELNŐTTEKKEL ÉS A CSALÁDJUKKAL FOGLALKOZÓ SZEMÉLYES GONDOSKODÁST VÉGZŐ SZEMÉLYEK SZÁMÁRA

EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és
VEKOP-7.5.1-16-2016-00001
kiemelt projektek
Cím: 1071 Budapest, Peterdy u. 15.
E-mail: efop382@nszi.hu
E-mail: vekop751@nszi.hu

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Továbbképzés autizmussal élő gyermekekkel, felnőttekkel és családjukkal foglalkozó személyes gondoskodást végző személyek számára

OKTATÓI SEGÉDANYAG

Szerző

Kapitány Imola (4. fejezet)
Soltész Veronika (1-2-3. fejezet)

Szakmai lektor

Szilaj Zsolt

EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és a VEKOP-7.5.1-16-2016-00001 azonosítószámú, Szociális humán erőforrás fejlesztése című kiemelt projekt

Az EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és a VEKOP-7.5.1-16-2016-00001 azonosítószámú, Szociális humán erőforrás fejlesztése című kiemelt projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

A kiadvány a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet

EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és a VEKOP-7.5.1-16-2016-00001

azonosítószámú,

Szociális humán erőforrás fejlesztése című kiemelt projekt

keretében készült

Kiadja Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet

1142 Budapest, Ungvár utca 64-66.

Telefon: +36 1 450 32 30, +36 1 450 32 35

www.nszi.hu

Felelős kiadó Dr. Tóth Tibor főigazgató

Budapest, 2022.

Előszó

Köszöntjük a 33 tanórás **"*Továbbképzés autizmussal élő gyermekekkel, felnőttekkel és családjukkal foglalkozó személyes gondoskodást végző személyek számára*"** c. szakmai tanfolyam típusú továbbképzés oktatójaként!

Mit ad a résztvevőknek a *"Továbbképzés autizmussal élő gyermekekkel, felnőttekkel és családjukkal foglalkozó személyes gondoskodást végző személyek számára*" c. továbbképzés, milyen kompetenciákkal bővül szakmai tudásuk?

A továbbképzés célja a személyes gondoskodás területén dolgozó segítő hivatású szakemberek számára olyan többlettudás biztosítása, amelynek birtokában képessé válnak az érintett családokkal és egyénekkel folytatott munkában autizmus-specifikus, multidiszciplináris és rendszerszemléletű megközelítésre. A továbbképzés során olyan széleskörű ismeretek nyújtására kerül sor, amelyek egyrészt az autizmus spektrum zavarral kapcsolatos tudományos, korszerű és naprakész elméleti alapokat tartalmazzák, másrészt az autizmussal élő gyermeket/ felnőttet gondozó családok működési sajátosságaira vonatkoznak.
A résztvevők az első napon megismerkednek az autizmus spektrumzavar elméleti alapjaival, az autizmus tüneteivel és az azokat magyarázó pszichológiai elméletekkel. Megismerik a bizonyítottan hatékony terápiás megközelítéseket. Az elméleti tudásanyag feldolgozását, mélyebb megértését szemléletes gyakorlatok segítik.
A képzés második napján az autizmus spektrumzavar családra gyakorolt vonatkozásait ismerhetik meg a résztvevők családi alrendszerenként, a gyász szerepét az elfogadásban, valamint a családi funkciók sérüléseit, és a családi életciklusok sajátos feladatait. A harmadik napon az alkalmazkodás és adaptáció a továbbképzés fő témája. Ezen belül a résztvevők megismerik a reziliencia jelenségét, a védőfaktorok és rizikófaktorok összjátékát. A családi reziliencia tárgyalásán túl a fogyatékkal élő gyermeket nevelő családok, és kifejezetten az autizmussal élő gyermeket nevelő családok helyzete, a reziliens családi alkalmazkodás tényezői lesznek a fókuszban. A reziliencia jelenségének mélyebb megérését, és gyakorlati hasznát csoportos és egyéni gyakorlatok segítik és teszik szemléletessé. Az utolsó, negyedik képzési napon az autizmussal élő gyermeket nevelő családok, gyermekek és felnőttek után igénybe vehető pénzbeli és természetbeni juttatásokat, támogatásokat ismerhetik meg a résztvevők.

Hogyan épül fel *a "*Továbbképzés autizmussal élő gyermekekkel, felnőttekkel és családjukkal foglalkozó személyes gondoskodást végző személyek számára" c. továbbképzés?

Tananyagegység	Óraszám	Forma
1. Továbbképzési nap	8,8 óra (5,6 óra elmélet; 3,2 óra gyakorlat)	jelenléti
2. Továbbképzési nap	8,6 óra (6,7 óra elmélet; 1,9 óra gyakorlat)	jelenléti
3. Továbbképzési nap	18,6 óra (6 óra elmélet; 2,6 óra gyakorlat)	jelenléti
4. Továbbképzési nap	6 óra (4,2 óra elmélet; 1,8 óra gyakorlat)	jelenléti

Bevezetés

A továbbképzési tartalmak elsajátítását támogató szakmai anyag a résztvevők és képzők számára.

1. **Hallgatói tananyag:**
   - A továbbképzés témájához kapcsolódó elméleti ismereteket ad át.
   - Az adott fejezetben tanultak áttekintését segíti.
   - Gyakorlatorientált szakma- és módszerspecifikus ismereteket közvetít.
   - Az elsajátított ismereteket kérdések mentén is ellenőrizhetővé teszi.
   - Lehetőséget teremt egy-egy téma elmélyültebb tanulmányozására a felhasznált és ajánlott irodalom segítségével.

2. **Prezentáció:**
   - A továbbképzési program egyes elméleti és gyakorlati elemeinek bemutatását segítő diasorozat. A prezentáció vetítése segíti a tanfolyam strukturálását, az időkeretek betartását.
   - A diák alatti jegyzet az oktatóknak szól, amely a gördülékeny tanfolyamvezetést szolgálja.

3. **Oktatói segédanyag:**
   - A továbbképzés megtartását támogató bővebb szakmai és módszertani háttéranyag.
   - A résztvevők felé támasztott követelmények megfogalmazása.
   - A számonkérés értékelési szempontjainak bemutatása.
   - Az egyes témákhoz tartozó diák kijelölése.
   - A szakmai tanfolyamhoz szükséges mellékletek bemutatása.
   - Forgatókönyv, mely a továbbképzés főbb tartalmi elemeit, szerkezetét, időkeretét és módszereit, eszközeit foglalja össze.

A szakmai tanfolyam során nem az a cél, hogy a Hallgatói tananyagban található összes elméleti ismeretet elmondja az oktató. A cél az, hogy a legfontosabb ismeretek, szemlélet átadását követően a felmerülő kérdések, gyakorlatok által az elméleti ismeretanyag azonnal összekapcsolódjon a résztvevők mindennapi szakmai munkájával és gondolatokat ébresszen.

A továbbképzés megtartásához javasolt felkészülési lépések:

1. Olvassa át részletesen a továbbképzés megtartásához rendelkezésre álló anyagokat, ismerje meg a továbbképzés kontextusát, célját, tartalmát, lehetséges résztvevőit, időkereteit és a továbbképzés megtartásához szükséges feltételeket.
2. Az Oktatói segédanyagot és a rendelkezésre álló prezentációt párhuzamosan, egymással összhangban érdemes átolvasni, megismerni. Olvassa el a diákon található jegyzeteket, egészítse ki saját gondolataival, tapasztalataival! Szükség esetén érdemes az anyagban hivatkozott szakirodalomból is célzottan tájékozódni.
3. A résztvevők maximális bevonása és a velük való hatékony kommunikáció céljából a továbbképzés megtartása előtt olvassa át a Hallgatói segédanyagot is. Ismerje meg, milyen információkhoz jutnak a témából a résztvevők!
4. A továbbképzési feltételek és a forgatókönyv figyelembevételével készüljön fel a továbbképzés megtartására.
5. Gondolja át előre és rögzítse a továbbképzés során bemutatandó példákat.
6. Tervezze meg az időkereteket és a megoldandó feladatokat! Fontos, hogy mindenre maradjon és jusson idő! Könnyebb lesz ezt átgondolni, miután megismerte a résztvevőket (milyen szakterületről érkeztek, milyen végzettséggel, milyen tapasztalatokkal).
7. Építse fel a gyakorlatokat! Biztosítsa a tárgyi feltételeket!
8. Találja ki, hogy a prezentáció vetítését hogyan teszi interaktívvá! Például, amikor már ismeri a résztvevők szakmai tapasztalatát, utalhat ezekre vagy ismerve, hogy melyik résztvevő, mely

területről érkezett, megkérdezheti, ott mit tapasztalt a témával kapcsolatban. Ügyeljen arra, hogy a ppt-k vetítése közben nem az a cél, hogy a Hallgatói segédanyagot szóról szóra elmondja az oktató. A cél: struktúrát adni, figyelmet felhívni, elméleti ismeretek és gyakorlati tapasztalatok között koherenciát megteremteni, az összefüggéseket felismerni és áttekinteni.

Javaslatok a továbbképzés egyes elemeinek megvalósításához:

- ***Elméleti előadás*** – fontos, hogy az előadások interaktív jellegűek legyenek, amelynek keretében az oktató folyamatosan visszacsatolást kér az elhangzottakkal kapcsolatban a résztvevőktől (elsősorban a témához kapcsolódó munkatapasztalataikat illetően), illetve azokra reflektál.
- ***Gyakorlat*** – a témák feldolgozására irányuló résztvevői gyakorlatok többféle formában (egyéni munka, páros gyakorlat, kiscsoportos feladat, nagycsoportos megbeszélés) a tapasztalati tanulást szolgálják.

Gyakorlati szempontok az oktatási napok hatékony lebonyolításához:
A továbbképzésen résztvevő szakemberek a saját szakmaterületük szakértői, számos képzésen, továbbképzésen, szakmai tanfolyamon, műhelymunkán vettek már részt. Várhatóan nagy elvárásokkal érkeznek a továbbképzésre, ezek közül a következő öt a legfontosabb:

- A résztvevő szakemberek elvárják, hogy azonnal használható tudást kapjanak, azaz a gyakorlatban alkalmazható információkat adjunk számukra. Tudni akarják, hogyan kapcsolódik az adott tanulási program vagy továbbképzés az aktuális élethelyzetükhöz és munkafeladataikhoz, és hogyan segíti őket a program a szakmai céljaik elérésében – azaz, mit tudnak ebből használni?
- Közvetítsük a résztvevők felé, hogy a gyakorlat(ok) és az elméleti tananyag a résztvevők által alkalmazható lesz majd a valós helyzetekben.
- Elvárják, hogy tiszteljék és partnerként kezeljék őket. Nagyra értékelik, ha a továbbképzés oktatója tiszteletet mutat az egyén és a tanulási folyamat eredményeképpen elért eredmények iránt. Fontos számukra az, hogy a képző építsen a résztvevő szakemberek korábbi, a tanulás szempontjából releváns és meghatározó tapasztalataira.
- Elvárják, hogy aktívan részt vehessenek a tanulási folyamatban. A felnőttek kedvelik az aktív tanulást, a kiscsoportos feladatokat, és azokat, amelyek helyváltoztatással járnak. Az aktív részvétel elkötelezetté teszi a résztvevőt a tanulási folyamat iránt és nyitottabbá teszi új koncepciók befogadására.
- Elvárják, hogy a gyakorlatok után azonnali visszajelzéseket kapjanak. Az időben történt helyesbítő visszajelzés a sikeres tanulást, a tartalom és a készségek jó elsajátítását eredményezi. A tapintatos visszajelzés segíti a résztvevőt hibáinak kijavításában és megerősíti a helyes hozzáállást. A felnőtt tanulók a kedves, konstruktív kritikát szeretik. A helyesbítő visszajelzést minden esetben előzze meg egy elismerő, dicsérő visszajelzés.
- Elvárják, hogy a továbbképzés támogató környezetben valósuljon meg:
    - Szólítsunk minden résztvevőt a nevén a továbbképzés ideje alatt.
    - Hallgassuk meg minden résztvevő kérdését és véleményét.
    - Legyünk udvariasak és türelmesek.
    - Biztosítsuk a résztvevőket arról, hogy a hibázás a tanulás része.
    - Keressünk alkalmat arra, hogy mindenkit megerősítsünk.
    - Bátorítsuk a résztvevőket, hogy segítsék egymást a tanulás során.
    - Gondoskodjunk arról, hogy a tanulási környezet a lehető legkényelmesebb legyen.

Első továbbképzési nap

Bemutatkozás, a továbbképzés indítása
60 perc gyakorlat (1-6. sz. dia)

Gyakorlat	Instrukciók az oktatónak
Bemutatkozás, tapasztalatok, motivációk, elvárások – A csoportvezető röviden bemutatkozik, majd megkéri a csoporttagokat, hogy röviden mutatkozzanak be, illetve osszák meg egymással motivációikat, tapasztalataikat, elvárásaikat. Szempontok: o név o foglalkozási terület o klienskör o feladatok o gyakorlati tapasztalatok o előzetes ismeretek o a témához kapcsolódó nézetek o a továbbképzéssel kapcsolatos motivációk o a továbbképzéssel kapcsolatos elvárások – Névismétlő kört teszünk, mindenki elmondja azt a nevet, ahogyan szeretné, ha a csoportban szólítanák. A mellette ülő elmondja az előtte szóló nevét és a sajátját. A harmadik személy értelemszerűen az előző kettő és a saját nevét mondja, és így tovább. **Csoportszabályok** – A csoport közösen rögzíti a működéshez szükséges legfőbb csoportszabályokat. **A továbbképzés felépítése, a teljesítés feltételei** – A projekt és a továbbképzés felépítésének ismertetése. – A teljesítés feltételeinek ismertetése. – Záróteszt teljesítése – Hiányzásra vonatkozó előírások	– A megadott időkeret tartása fontos! – Rövid, lényegre szorítkozó bemutatkozás. – Az egy főre jutó Időkeret a létszámtól függő A bemutatkozást gyors névtanulás zárja. – Öntapadós etikettek használhatók a név kitűzésére. – **Csoportszabályok:** o Titoktartás o Kommunikáció: egyes szám első személy, tisztelet, tartózkodás az ítélkezéstől o Részvétel: aktivitás, önkéntesség o Időkeretek: a nap kezdése, zárása, szünetek o Technikai kérdések: mobiltelefon-használat, stb. Érdemes hangsúlyozni, hogy a csoportszabályok a közös munkát, tanulást segítik, a segítő kapcsolatokban gyakran használt szóbeli megállapodásnak számítanak.

1. Autizmus alapismeretek

30 perc gyakorlat (1. sz. Handout)

Gyakorlat	Instrukciók az oktatónak
Igaz – Hamis gyakorlat (Tények és tévhitek az autizmusról)	Az oktató az autizmussal kapcsolatos állításokat oszt szét a résztvevők között (mindenkinek egyet), amelyekről sorban haladva el kell dönteniük, hogy helytállóak-e, vagy csak egy tévhitet jelenítenek meg. Fontos, hogy az oktató az állításokat rövid magyarázattal kommentálja, és minden esetben hangozzon el a helyes válasz. Cél: korszerű és hiteles információk átadása, reagálva a résztvevők előzetes ismereteire, hiedelmeire. Az új információk és a meglévő ismeretek összehangolása.

1.1. Történet

75 perc Interaktív előadás (7-15. sz. dia)

Előadás	Instrukciók az oktatónak
Történet	Az interaktív előadáshoz használják a témához kapcsolódó 7-11. sz. diákat. Cél: Az autizmus tágabb, történeti kontextusba helyezése, érdeklődés felkeltése
Út a mai tudásig	Az előadáshoz kapcsolódó dia: 12. sz. Cél: A tudományosságra, hitelességre való igény erősítése, a tudomány fontosságának kiemelése, mi az amit már biztosan tudunk.
Fogalomhasználat	13-14. sz. dia A fogalomhasználat, klasszifikáció változásai. Minden fogyatékosság elnevezése időről- időre változik. A ma használt hivatalos kifejezés: „*autizmus spektrumzavar”* hangsúlyozása. Az érintett személyekre vonatkozó ma hivatalos kifejezés: „*autizmussal élő személy*”, az angol „person with autism” kifejezésből. Érintettek, érdekvédő szervezetek tiltakoztak a megnevezés ellen. NAS kutatás (2015): nincs egyetlen olyan kifejezés sem, amely mindenki által preferált. Ezért érdemes a hivatalost használni a szakmai kommunikációban.
Háttér, gyakoriság	15. sz. dia „*Amit már tudunk*” folytatása… Genetikai meghatározottságra bizonyítékok. Gyakoriság: mi áll az emelkedő számok mögött? Az oktató megkérdezheti, mit gondolnak a résztvevők. Fontos, hogy mindenképpen hangozzon el a tudomány mai állásának megfelelő helyes válasz.

Ebédszünet

1.2. Az autizmus spektrumzavar fogalma, tünettana, sokszínűség

90 perc Interaktív előadás (17-46. sz. dia)

Interaktív előadás	Instrukciók az oktatónak
Az autizmus spektrumzavar fogalma	17. sz. dia Az autizmus spektrumzavar definícióinak változásával kapcsolatban fontos hangsúlyozni, hogy az állapot megközelítése egyre inkább mint az emberi létezés egy variánsa jelenik meg a szakmai gondolkodásban, és nem mint deficit.
Az autizmus spektrumzavar tünettana	Az interaktív előadáshoz használja a 18-34. sz. diákat. Cél: az autizmus spektrumzavarra jellemző sokszínű viselkedési mintázat bemutatása. Annak megértése, hogy az autizmus egy rendkívül sokszínű állapot, egyénenként eltérő tünetekkel, és hogy minden érintett különbözik egymástól, ahogyan minden ember. Interaktivitás: a résztvevők említhetnek olyan viselkedéses tüneteket, amelyeket saját tapasztalatukhoz kötődnek, kiegészíthetik az elhangzottakat. Fontos, hogy az oktató az esetleges szakmailag nem helytálló hozzászólást minden esetben udvariasan, finoman korrigálja. Az önéletrajzi idézetek elsősorban az érzékenyítést, és a mélyebb megértést szolgálják. Érdemes az idézeteket e célból hangsúlyozni.
Az autizmust magyarázó pszichológiai elméletek	Az interaktív előadáshoz használja a 35-46. sz. diákat. Cél:Annak megértése, hogy az autizmus spektrumzavarról való mélyebb tudás segíti az érintett személyek megértését. Fontos, hogy a pszichológiai elméletek ismertetésén túl (naiv tudatelmélet, végrehajtó működés, gyenge centrális koherencia, kontextusvakság, eltérő szenzoros ingerfeldolgozás) az oktató hangsúlyozza az eltérések mindennapokban tapasztalható viselkedéses következményeit. Fontos az elmélet és a mindennapi élet lehetséges tapasztalatainak illesztése. Az önéletrajzi idézetek itt is elsősorban az érzékenyítést, és az elmélet mélyebb megértését szolgálják

Szünet

90 perc Interaktív előadás (48-55. sz. dia)

Interaktív előadás	Instrukciók az oktatónak
Bizonyítottan hatékony terápiás beavatkozások	Az interaktív előadáshoz használja a 48-56. sz. diákat. Cél: A komplex beavatkozás elméleti kereteinek megismerése, a gyakorlatban való alkamazás módja röviden. A vizuális segédeszközök szerepe, fajtái, célja. A “ jéghegy- gondolkodás” megismerése. Az ismeretszerzés jelentősége a támogatott családok edukálásában rejlik. Az oktató hangsúlyozza, hogy autizmusban a hagyományos nevelési/beavatkozási módszerek nem működnek. Ez a tudás rendkívül fontos, amikor a szülők mindennapi támogatásáról, kompetrenciájuk

	erősítéséről gondolkodunk majd. A terápiák vonatkozásában elég sok tévhit él a köztudatban. Fontos, hogy az oktató hagyjon teret a tisztázó kérdéseknek.

30 perc gyakorlat

Gyakorlat	Instrukciók az oktatónak
Érzékenyítő gyakorlatok az autizmussal élő személyek hétköznapjaiban átélt nehézségek bemutatására, érzékeltetésére: **„Trükkös mutogatás”** (Németh – Őszi- Janoch-Németh, 2015)	A gyakorlat célja annak érzékeltetése, hogy korlátozott kommunikációs eszköztárral (beszéd, gesztusok, mimika nélkül) mennyire nehéz a belső mentális állapotok megmutatása, kifejezése. A gyakorlat során az önkéntes aktív résztvevők egy sajátos activity játékban vesznek részt, amelynek sorőán egyszeű, hétköznapi üzeneteket kell kommunikálniuk korlátozott eszköztárral. A szabályok a következők: - nem lehet beszélni, hangok viszont adhatók - nem látható a résztvevő mimikája (pl. maszkkal takarja el) 3-4 csoportot alakítunk. Minden csoportból 1 önkéntes résztvevő elmutiogat egy-egy hétköznapi – belső állapotot tartalmazó vagy azt kifejező – kérdést, kijelentést. Ilyen kérdések, kijelentése4k lehetnek pl.: “ *Hiányzik a nagy*i.“; “*Mi lesz holnap ebédre*?” ; “*Mikor indulunk a moziba*?”; stb. A játékot a fenti szabályok szerint játszák a kiscsoportok. A mutogatás időtartama 8-10 perc. (Kell egy viszonylag hosszabb idő a nem értés és meg nem értettség, a korlátozott kommunikácuiós eszköztár alkalmazásából eredő frusztráció megtapasztalására.) A gyakorlatot a tapasztalatok megbeszélése követi. Figyeljen arra az oktató, hogy mind a mutogató játékos, mind az őket érteni kívánó környezet nyilvánuljopn meg.

Második továbbképzési nap

2. Autizmus a családban

30 perc gyakorlat

Gyakorlat	Instrukciók az oktatónak
Nyitógyakorlat	Cél. nevek átismétlése energetizálás Szükséges eszköz: 1 db babzsák Egymásnak dobják a résztvevők a babzsákot. Annak a nevét kell mondani, akinek dobja az adott résztvevő a babzsákot, vagy a sajátját és az övét is: „Julitól Katinak”.
A nap tematikájának ismertetése	A továbbképzési nap tematikájának felépítése. A mai tartalmi egység illesztése, átvezetése a legutóbbi alkalom témájához. A családsegítő szakemberek szerepének hangsúlyozása az érintett családok támogatásában. Annak fókuszba helyezése, hogy a közvetlenül hozzáférhető szolgáltatások (diagnózis, oktatás, pénzbeli ellátások) hatékonysága is csökkenhet, ha az nem egészül ki a családok komplex megsegítésével. A feldolgozási folyamatban elakadt vagy információk nélkül és magányosan küzdő családok a meglévő erőforrásokat sem tudják úgy kiaknázni, hogy az a leghasznosabb legyen. Ebben lehet kulcsszerepe a családsegítő szakembereknek.
Témafelvető beszélgetés	Saját területen szerzett tapasztalatok megbeszélése. Az első képzési napon tanultak fényében változott –e az adott tapasztalatról alkotott narratíva, vagy szakmai gondolkodás?

2.1. A diagnózis hatása a családra

108 perc Interaktív előadás (58 – 71. sz. dia)

Interaktív előadás	Instrukciók az oktatónak
A sérüléssel való szembesülés	A sérült gyermek születése, vagy a sérültségre utaló gyanújelek alapjaiban ingatják meg a család addigi működését. Cél a diagnózis hatásának, megrendítő voltának ismertetése. A segítés szempontjából itt kiemelt jelentősséggel bír, hogy ott kell kezdeni, ahol a kliens tart. A szakember és a szülő kapcsolatának alakulása hosszútávon a gyermek fejlődését is befolyásolhatja (elfogadás segítése, szülői jóllét, kompetencia).
A gyász szerepe	A gyász mibenléte autizmussal élő gyermeket nevelő családok esetében. A cél annak megértése, hogy kit/mit gyászol a fogyatékkal élő gyermek szülője, és hogy a gyászfolyamat támogatása az elsődleges a családsegítő szakember számára.

Szünet

45 perc Interaktív előadás (73-85. dia)

Interaktív előadás	Instrukciók az oktatónak
A családsegítő szerepe a diagnózis körüli időszakban	Az interaktív előadáshoz használja a 73-79. sz. diákat. A családsegítők általános és specifikus feladatainak megbeszélése, kiemelve és hangsúlyozva a diagnózist megelőző és közvetlenül azt követő szenzitív időszakban felmerülő szükségleteket. 74.dia – az általános feladatok „lefordítása” az autizmussal élő gyermeket nevelő családok közvetlen segítésére interaktív formában. A szükséges családsegítői készségek, kompetenciák hangsúlyozása. Interaktív formában közös gyűjtés. 77-78. dia – a felsorolt lehetséges szolgáltatások tartalommal való megtöltése interaktív formában.
A családsegítő szerepe - veszteségfeldolgozás	Az interaktív előadáshoz használja a 80-84. sz. diákat. Az autizmussal diagnosztizált gyermekek szülei nehezen tudnak fájdalmaikról beszélni, kevéssé tudnak osztozni bánatukon. Paradox és bűntudatkeltő lehet számukra, ha amiatt fejezik ki veszteségüket, amiért nem „ilyen” gyermeket szerettek volna. A segítő legfontosabb feladat lehet ebben a szakaszban teret és biztonságos közeget teremteni a fájdalomnak, az őszinteségnek. Ha a szülő elmondhatja mi minden zajlik benne, az a feldolgozást is segíti, mobilizálja az énerőket, továbbá erősíti a kapcsolatot a segítő és támogatottja között.

30 perc gyakorlat (2. sz. Handout)

Gyakorlat	Instrukciók az oktatónak
A veszteségfeldolgozás támogatása – gyakorlat	Saját veszteségdiagram készítése. Egyéni munka. A gyakorlatot követően az eredményt nem kell megosztani a csoportban. Cél. veszteségdiagram módszerének megismerése. – saját veszteségek áttekintése, azok felismerése, amelyek a jelenben is hatással vannak – esetleges feloldatlan gyász felszínre hozása önmagunk számára.

Ebédszünet

25 perc gyakorlat

Gyakorlat	Instrukciók az oktatónak
“Autizmus minden nap” – az Autism Speaks 7 perces videója (Youtube	Beszélgetés a filmről. Az oktató csak keretet adjon a beszélgetésnek. lehetséges témák a feldolgozó körhöz: Mi történik a filmen, mit adott esetleg hozzá az érintett családokkal kapcsolatos eddigi tudásunkhoz? Változott-e a gondolkodásunk az érintett családokkal kapcsolatban? Korábbi munkatapasztalat során szereztek-e a résztvevők tapasztalatokat a filmben bemutatotthoz hasonló szülői élményekről, megélésekről?

90 perc Interaktív előadás (89 - 100. sz. dia)

Interaktív előadás	Instrukciók az oktatónak
Az autizmus hatása a családi alrendszerekre	Az interaktív előadáshoz használják a témához kapcsolódó 88 – 94. diákat. A családi alrendszer határainak egyértelműsége hasznos paraméter a család működésének felmérésében. Az alrendszer határai az alrendszer összetételénél is sokkal fontosabb. A határok elmosódottsága vagy éppen túl merev határok egyaránt diszfunkcionális működést eredményeznek, amelyek nehezítik a változáshoz való alkalmazkodást is. Az autizmussal élő gyermeket/felnőttet gondozó családok működésének megértéséhez az érintett családok működéséről való ismereteinket egy tágabb elméleti keretbe kell illeszteni. A tartalmi egység célja a rendszerszemléletű gondolkodás és az egész családi rendszert érintő támogatási stratégiák kidolgozásának elősegítése. Az oktató hangsúlyozza az alrendszeri határok elmosódottságának hétköznapokban tapasztalható jeleit, családi működésre gyakorolt következményeit, valamint a családi funkciók sérülésének rendszerszintű, illetve családtagokra vonatkozó egyéni hatásait. Hívja fel a figyelmet az ép testvér veszélyeztetettségére.
Családi funkciók az autizmus tükrében	A tartalmi egység célja a rendszerszemléletű gondolkodás és az egész családi rendszert érintő támogatási stratégiák kidolgozásának elősegítése. Az oktató hangsúlyozza a családi funkciók sérülésének rendszerszintű, illetve családtagokra vonatkozó egyéni hatásait.

Szünet

2.2. Autizmus a teljes életívben

60 perc Interaktív előadás (102 - 105. sz. dia)

Interaktív előadás	Instrukciók az oktatónak
Családi életciklusok alakulása az autizmussal élő gyermeket nevelő családok életében	A tartalmi egység célja, hogy a résztvevők képet kapjanak arról, hogy az autizmusban érintett családok számára az életciklusok mentén bekövetkező normatív krízisek paranormatív krízisek is egyben, mert a tipikusan fejlődő gyermeket nevelő családokkal összevetve az adott életszakaszokban eltérő feladatokkal, váratlan külső nehézségekkel kell megküzdeni. Ennek megfelelően a megközelítés módjának, és a nyújtott segítségnek is eltérőnek kell lennie annak érdekében, hogy az hatékonyan támogassa a családot. Az oktató a résztvevők számára emlékeztetőül ismertesse az életciklusváltásból eredő általános feladatokat, valamint hangsúlyozza az általános feladatoktól való eltérést, többletet, specifikus jellemzőket az érintett családok vonatkozásában.

30 perc gyakorlat

Interaktív előadás	Instrukciók az oktatónak
A családsegítő szerepe	Csoportos beszélgetés a családsegítő lehetséges szerepeiről az életciklusok mentén a saját munkatapsztalatok és a tanultak alapján.

Harmadik továbbképzési nap

3. Autizmus a családban. Alkalmazkodás és adaptáció

35 perc gyakorlat

Gyakorlat	Instrukciók az oktatónak
Nyitógyakorlat **Pl. képeslapok**	Cél: egymásra és a feladatra hangolódás Szükséges eszközök: képeslapok, képek, kártyák A résztvevők körben ülnek. Az oktató sok képet tesz ki középre mindenki választ egyet, ami az aktuális hangulatát kifejezi. Miután mindenki választott, nagycsoportban mindenki megosztja miért azt választotta, milyen az aktuális hangulata és mi az elvárása a mai napra.
A nap tematikájának ismertetése	
Előző képzési napok vázlatos átismétlése, emlékeztető	Az oktató röviden, vázlatszerűen összefoglalja az előző napokon tanultakat. Kérdésekkel segíti a résztvevők számára a mélyebb felidézést.
Témafelvető beszélgetés a saját munkaterületen szerzett tapasztalatok alapján az alkalmazkodás lehetséges módjairól	Csoportos megbeszélés. Az oktató csak keretet ad a beszélgetésnek.

90 perc Interaktív előadás (108 – 117. sz. dia)

Interaktív előadás	Instrukciók az oktatónak
A reziliencia jelensége	Rezilienciakutatások röviden, a fogalom komplexitásának megértése a cél. Saját munkatapasztalatok megosztása reziliens alkalmazkodásra. Az oktató refletktáljon, és a beszámolókban segítsen megkülönböztetni a megküzdő képességet a rezilienciától.

Szünet

90 perc Interaktív előadás (119 – 130. sz. dia)

Interaktív előadás	Instrukciók az oktatónak
A családi reziliencia	A családokkal folytatott munka egyik fő feladata a szülőség megerősítése, a szülői kompetenciák, a szülő- gyermek kapcsolat támogatása, a családi struktúra. A rezileinecia tettenértése nem egyszerű feladat, de a szakemberek a kockázati – és védőfaktorok beazonosításának képességével, eszköztárukat bővíthetik, azok tudatos "használatával" hozzájárulhatnak a családok optimális reziliens alkalmazkodásához. A család mint rendszer megfelelő működése, a szülők együttélése, harmonikus kapcsolata pedig egyéni védőfaktorként is szolgálhat a családtagok számára. Az előadás végére hagyott beszélgetés során a résztvevők a saját klienskörük kapcsán sorolhatnak a tanultak alapján lehetséges családi rezilienciát érintő rizikó-, és védőfaktorokat.
Az autizmus mint rizikófaktor	korábbi képzési napokon tanultak felidézése arról, az autizmus hogyan korlátozhatja még enyhe formájában is az érintett személy kapcsolódását akár az őt gondozó szüleihez, családtagjaihoz is. Továbbá hogyan változnak meg a családi funkciók, és hogyan rendeződhetnek át a családi alrendszerek, a családi struktúra az állapottal összefüggésben. E tényezők közös vizsgálata a rizikó-, és védőfaktor hatások mentén. A Maslow-féle szükségletek és stresszforrások viszonya témakörben a szükségletek és a stresszforrások (mint rizikófaktorok) kölcsönhatása a hangsúlyos. A tartalmi egység az ismeretátadáson túl az érzékenyítést is szolgálja.

30 perc gyakorlat (3. sz. Handout)

Gyakorlat	Instrukciók az oktatónak
„Töltsük meg az energiahordót!" – rezilieincia fejlesztő gyakorlat	Egyéni munka A résztvevők számának megfelelő 3. sz. handout. A gyakorlat leírása a handouton is szerepelt. A gyakorlat nem igényel eszközt, a handouton van annyi hely a papíron, hogy a feladat elvégezhető rajta. Arra kérjük a résztvevőket, hogy rajzoljanak egy hordót, majd jelöljék rajta aktuális energiaszintjüket (a teli hordó 100%, a félig megtelt az 50%). A jobb oldalra rajzoljanak egy bevezető csapot, és írják fel mindazokat a tevékenységeket, eseményeket, amelyek „feltöltik" az energiahordót. Ezután a másik oldalra rajzoljanak egy kivezető csapot, és oda gyűjtsék össze azokat a tevékenységeket, tényezőket, amelyek „ürítik" a hordót, azaz csökkentik az energiaszintet. A gyakorlat segít tudatosítani a saját mozgósítható erőforrásainkat. A gyakorlat láttatja, hogy magunk is tehetünk a jobblétünkért, ha törekszünk azon tevékenységek, események végzésére, amelyek feltöltik az energiahordónkat. A szemlélet, gyakorlat a kliensekkel folytatott munka során is hasznos lehet.

Ebédszünet

13 perc gyakorlat

Gyakorlat	Instrukciók az oktatónak
Energetizáló gyakorlat	Az oktató által megválasztott energizáló gyakorlat.

90 perc előadás (133-140. sz. dia)

Interaktív előadás	Instrukciók az oktatónak
Rizikófaktorok és protektív mechanizmusok az Autizmussal élő gyermeket / felnőttet gondozó családok számára	Hasznosak a hazai és nemzetközi kutatási eredmények arról, hogy különböző országokban mit találtak a családok pozitív alkalmazkodásának hátterében, milyen tényezők járultak hozzá a reziliens alkalmazkodáshoz. Az előadás során/végén érdemes vizsgálni – a délutáni feladat előkészítéseként is hasznos -, hogy a családsegítő szakember hogyan járulhat hozzá az egyes környezeti védőfaktorok megteremtéséhez, eléréséhez.

Szünet

45 perc gyakorlat (4–8 sz. Handout)

Gyakorlat	Instrukció az oktatónak
A hatékony családsegítő mint védőfaktor **Specifikus szolgáltatások az autizmussal élő gyermeket nevelő családok számára**	A gyakorlat célja: átgondolni, gyakorlatba ültetni, elmélyíteni a tanultakat Esetfeldolgozás gyakorlat. Az oktató a résztvevőket 5-6 fős kiscsoportba rendezi. Szerencsés, ha az egy munkahelyről érkező munkatársak külön csoportokba kerülnek. **Csoportalakító gyakorlat 4-5 csoport alakítására**: Szükséges eszközök: a szükséges számú elemre szétvágott képek vagy szövegek A résztvevők kapnak 1-1 kép-, vagy szövegdarabot, feladatuk, hogy megtalálják a sajátjukhoz tartozó többi részt. A kiscsoportok kialakítása után: A kiscsoportok esetleírásokat kapnak. Az esetleírásban a család bemutatása és a hozott / jelzett probléma olvasható. A feladat a tanultak alapján a feladatlapon megadott szempontok, kérdések szerint elemezni az esetet és megtervezni a segítő folyamat első lépéseit. Az esetfeldolgozás időigénye: 20 - 25 perc A kiscsoportok végül a teljes csoportban megosztják a feladatuk megoldását.

Negyedik továbbképzési nap

4. Autizmussal élő személyek szociális ellátása

30 perc gyakorlat

Gyakorlat	Instrukciók az oktatónak
Nyitógyakorlat	Cél: energetizálás, ráhangolódás a napra.
A nap tematikájának ismertetése	Témafelvető beszélgetés, csoportos megbeszélés.

120 perc interaktív előadás (10 perc szünettel) (143-163. sz. dia) (10. sz. handout)

Interaktív előadás	Instrukciók az oktatónak
Pénzbeli juttatások az autizmussal élő gyermeket nevelő családok számára	Az ellátások tartalmának és a hozzájutásuk módjának részletezését a résztvevők előzetes ismeretei szabják meg, tekintettel arra, hogy a hallgatók a családsegítés és a személyes gondoskodás egyéb területein dolgoznak. Az ellátások specifikus rendszerezése nyújthat segítséget az oktató részéről. Az oktató bátoríthatja a résztvevőket arra, hogy a résztvevők készítsenek szülői segédletként kivonatot az igénybe vehető pénzbeli és természetbeni juttatásokról. A résztvevők megkaphatják a jogszabályok gyűjteményét a 10. sz. Handouton.
Természetbeni juttatások Autizmussal élő gyermeket/felnőttet gondozó családok számára	
Pénzbeli juttatások autizmussal élő felnőttet gondozó családok számára	

30 perc gyakorlat

Gyakorlat	Instrukció az oktatónak
A családsegítő szerepe a támogatások közvetítésében	Csoportos megbeszélés. Az oktató csak keretet ad a csoportnak.

Ebédszünet

90 perc elmélet (164-169. sz. dia)

Interaktív előadás	Instrukciók az oktatónak
Intézményes ellátás a teljes életíven át	A törvényben meghatározott intémzényrendszert a résztvevők mint családsegítő szakemberek feltehetően ismerik. A részletességet itt is a hallgatók felkészültsége határozza meg. Szükséges azonban hangsúlyozni a sajátos szükségletekből eredő különleges szükségleteket, és annak megvizsgálni a jelenlegi intézményrendszert. Kiemelt figyelmet érdemes szentelni a közoktatás rendszerének, és a felnőttellátásnak mint a legnagyobb kihívást jelentő életfeladatoknak a szülők számára.

30 perc gyakorlat

Gyakorlat	Instrukció az oktatónak
Specifikus szolgáltatások	Az oktató cask keretet ad a csoportnak. Brainstroming a tanultak alapján autizmussal élő gyermekeket és/vagy felnőtteket gondozó családok számára lehetséges és még hiányzó szolgáltatásokra. Az ötleteket flipchart táblán az oktató rögzíti.

Szünet

10 perc gyakorlat

Gyakorlat	Instrukció az oktatónak
Záró gyakorlat Névgombolyító	Az oktatónál van egy gombolyag fonal. Arra kéri a résztvevőket, mindenki mondja el, “mit visz haza”, mi volt a leghasznosabb, legépítőbb számára a képzés során. A fonalgombolyagot odadobja valakinek, de úgy, hogy a fonal végét nem engedi el. A fogadó – miután elmondta a gondolatait, érzéseit – átdobja valaki másnak a gombolygot, de ő is magánál tartja a fonál végét. A kör addig tart, amíg mindenki sorra kerü. végül ekkor egy háló feszül a résztvevők között. Ollóval elvagdosva a fonalat, mindenki hazaviheti a kezében lévő fonaldarabkát emlékül.

25 perc gyakorlat

Gyakorlat	Instrukció az oktatónak
Zárás	– Záróteszt kitöltése – Elégedettségi kérdőív kitöltése

Forgatókönyv

IDŐSZAK	IDŐ (perc)	TÉMA	HANDOUT	PPT
ELSŐ TOVÁBBKÉPZÉSI NAP				
Délelőtt	90	Bemutatkozás, tapasztalatok, motivációk, elvárások		DIA: xxx
	10	Szünet		
	30	**Gyakorlat** Igaz- hamis	Handout: 1.	DIA: xxx
	75	**Interaktív előadás** 1.1. Történet		DIA: 7-15
	30	Ebédszünet		
Délután	45	**Interaktív előadás** 1.2.1. és 1.2.2. Az autizmus spektrumzavar fogalma, tünettana, sokszínűség	.	DIA: 17-46
	45	**Interaktív előadás** 1.2.3. Az autizmust magyarázó pszichológiai elméletek		
	10	Szünet		
	90	**Interaktív előadás** 1.2.4. Bizonyítottan hatékony terápiás megközelítések		DIA: 48-56
	30	**Érzékenyítő gyakorlat** (Leírás: oktatói segédanyag**)**		

IDŐSZAK	IDŐ (perc)	TÉMA	HANDOUT	PPT
MÁSODIK TOVÁBBKÉPZÉSI NAP				
Délelőtt	10	**Nyitógyakorlat** (leírás: Oktatói segédanyag)		
	10	**Gyakorlat** A nap tematikájának ismertetése Témafelvető beszélgetés		
	60	**Interaktív előadás** 2.1 A diagnózis hatása a családra 2.1.1. A sérüléssel való szembesülés		DIA: 59-71.
	45	**Interaktív előadás** 2.1.2 A gyász szerepe		
	10	Szünet		
	60	**Interaktív előadás** 2.1.3 A családsegítő szerepe a diagnózis körüli időszakban A veszteség-feldolgozás támogatása		DIA: 73-85.

	30	**Gyakorlat** (2. sz. handout)		
	30	Ebédszünet		
Délután	30	**Gyakorlat** Filmnézés: Autizmus minden nap – Autism Speaks videója (Regisztráció nélkül elérhető: Youtube) + beszélgetés		
	90	**Interaktív előadás** 2.1.4. Az autizmus hatása a családi alrendszerekre 2.1.5. Családi funkciók az autizmus tükrében		DIA: 88-99.
	10	Szünet		
	60	**Interaktív előadás** 2.2. Autizmus a teljes életívben 2.2.1. Családi életciklusok alakulása autizmussal élő gyermeket /felnőttet gondozó családok körében		DIA: 100-103
	15	**Gyakorlat** A családsegítő szerepe – csoportos beszélgetés		

IDŐSZAK	IDŐ (perc)	TÉMA	HANDOUT	PPT
HARMADIK TOVÁBBKÉPZÉSI NAP				
Délelőtt	35	Nyitógyakorlat A nap tematikájának ismertetése Előző képzési napok vázlatos átismétlése, emlékeztető Témafelvető beszélgetés		
	90	**Interaktív előadás** 3.1.1. A reziliencia jelensége		DIA: 105-114.
	15	Szünet		
	90	**Interaktív előadás** 3.1.2 A családi reziliencia 3.1.3 Az autizmus mint rizikófaktor		DIA: 116-127
	30	**Gyakorlat** Rezilienciafejlesztő gyakorlat	Handout: 3.	
	30	Ebédszünet		
Délután	13	**Energetizáló gyakorlat**		
	90	**Interaktív előadás** 3.1.4. Rizikófaktorok és protektív mechanizmusok autizmussal élő gyermeket /felnőttet gondozó családok életében		DIA: 129 – 137.
	10	Szünet		

	45	**Gyakorlat** Specifikus szolgáltatások az autizmussal élő gyermeket nevelő családok számára **Esetfeldolgozás gyakorlat** A résztvevők 4-5 kiscsoportban dolgoznak	Handout: 4-8. sz.	

IDŐSZAK	IDŐ (perc)	TÉMA	HANDOUT	PPT
NEGYEDIK TOVÁBBKÉPZÉSI NAP				
Délelőtt	30	Nyitógyakorlat A nap tematikájának ismertetése Témafelvető beszélgetés		
	60	**Interaktív előadás** 4.1.1. Pénzbeli juttatások autizmussal élő gyermeket nevelő családok számára		DIA 140-149
	10	Szünet		
	60	**Interaktív előadás** 4.1.2. természetbeni juttatások és egyéb kedvezmények autizmussal élő gyermeket / felnőttet gondozó családok számára 4.1.3 Pénzbeli juttatások autizmussal élő felnőttet és őket gondoz családok számára		DIA: 151 - 161
	30	**Gyakorlat** A családsegítő szerepe a támogatások közvetítésében – csoportos megbeszélés	.	
Délután	30	Ebédszünet		
	90	**Interaktív előadás** 4.2. Intézményes ellátás a teljes életíven át		DIA: 164-167.
	30	**Gyakorlat** Specifikus szolgáltatások (leírás az Oktatói segédanyagban)		
	10	Szünet		
	10	**Záró gyakorlat** (leírás: Oktatói segédanyag)		
	25	**Záróteszt kitöltése, értékelése**		